

Hushållssparandet under 70-talet*

Enligt nationalräkenskaperna ökade hushållens sparkvot dramatiskt under 70-talet. Denna utveckling av sparandet har väckt stor uppmärksamhet bl a därför att den var svår att förklara med gängse teorier. Lennart Berg visar i denna artikel att ökningen av hushållens sparkvot i huvudsak beror på fel i den statistiska bearbetningen.

Under 70-talet har hushållens sparkvot enligt nationalräkenskaperna ökat drastiskt.¹ Under perioden 1969–78 ökade sparkvoten med inte mindre än 6 procentenheter. Av hushållens disponibla inkomster konsumerades 97 procent 1969. Tio år senare utgjorde konsumtionsandelen endast 91 procent.

Det märkliga är att ökningen av sparkvoten under 70-talet vid ett flertal tillfällen sammanfaller med en minskad tillväxt i hushållens reala disponibla inkomster. Detta samband, minskad inkomsttillväxt – ökad sparkvot, är ett nytt fenomen. För tidigare perioder har observerats ett tämligen stabilt positivt samband mellan sparkvot och hushållens inkomsttillväxt. Denna ökade osäkerhet om utvecklingen av sparandet gör det naturligtvis svårare att föra en effektiv stabiliseringspolitik.

Eftersom den privata konsumtionen utgör drygt 50 procent av BNP innebär varje förändring i sparkvoten med en procentenhet att den aggregerade efterfrågan förändras med en halv procent. En överskattning av konsumtionsvoly-

men med tex 2 procentenheter betyder att den volymmässiga BNP-ökningen blir en procent lägre.

Osäkerhet och inflation

I den debatt som förts för att förklara ökningen av sparkvoten under 1970-talet har det framförts flera förklaringar. En är att detta årtionde skiljer sig markant från 50- och 60-talen i flera viktiga avseenden. Under 70-talet har arbetslösheten ökat samtidigt som priserna ökat rekordartat. Detta har medfört att hushållen upplevt en ökad osäkerhet om framtiden och därför håller igen sina konsumtionsutgifter och ökar sitt sparande. Det positiva sambandet mellan inflation och hushållssparande kan också tolkas som att hushållen vill hålla realvärdet intakt på sina likvida tillgångar – "realbalans-effekten". Det innebär att hushållens nominella likvida tillgångar måste vaxa i samma takt som prisstegringarna för att deras realvärde skall hållas intakt.

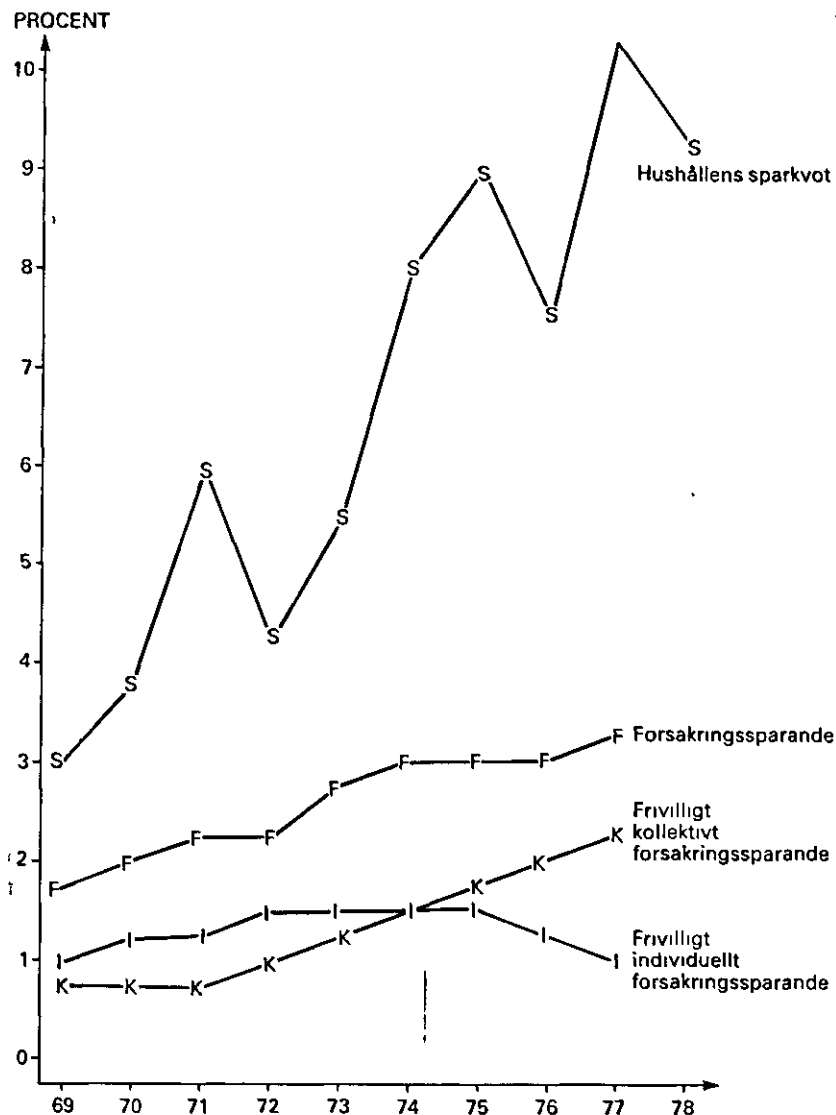
Några av de empiriska studier över hushållssparandet som gjorts under de senaste åren i Sverige finner ett signifi-

Fil kand LENNART BERG är doktorand i nationalekonomi vid Uppsala universitet och arbetar med en avhandling om hushållssparande.

* Artikeln är en omarbetad och nedbantad version av uppsatsen "En granskning av hushållens sparkvot under 70-talet", Andersson m fl [1980].

¹ Sparkvoten definieras som hushållssparandet dividerat med hushållens disponibla inkomster. I nationalräkenskaperna beräknas hushållssparandet som residualen mellan hushållens disponibla inkomster och privata konsumtionen.

Figur 1. Hushållens sparkvot, förändring i spararnas behållning i liv- och sjukförsäkringsbolagen (försäkringsparande) samt frivilligt individuellt och kollektivt försäkringsparande. Procent av hushållens disponibla inkomster.

kant positivt samband mellan hushållsparandet och inflationsutvecklingen.²

Det är ingen överdrift att påstå att det finns ett finmaskigt socialt skyddsnat i Sverige som fångar upp personer vars inkomst av olika anledningar minskar eller uteblir. Att människor är medvetna om det sociala trygghetssystemet bör man även kunna utgå ifrån. Frågan blir

då varför hushållen helt plötsligt ökar sitt sparande under 70-talet. Det kan knappast enkom bero på att osäkerheten ökar under detta decennium. Denna osäkerhet är i princip förutsedd och beaktad via olika typer av socialförsäkringar. Att nå-

² Se Wikner [1975], Eitlin [1976] samt Markowski och Palmer [1977].

gon typ av osäkerhet eller realbalanseffekt kan ha fått ökad betydelse under 70-talet håller jag inte som helt otroligt. Det är emellertid knappast troligt att den ökade osäkerheten och realbalanseffekten tillsammans kan förklara *hela* sparkvotsuppgången under 70-talet.

Frågan blir om det finns andra förklaringar till sparkvotutvecklingen under 70-talet. Är tex nationalräkenskapernas uppgifter om hushållssektorns disponibla inkomster och konsumtion helt tillförlitliga? Jag har gått igenom delar av den relevanta statistiken och därvid påträffat inkonsistenser som tillsammans kraftigt påverkar hushållens sparkvot. Jag har även tagit hänsyn till den kraftiga revideringen av räntenettet för hushållssektorn som SCB nu har gjort och som publicerats nyligen.

Hushållssparandet är av såväl real som finansiell natur. Det borde vara av intresse att undersöka hur dessa två typer av sparande utvecklar sig under 1970-talet. Man behöver emellertid inte nöja sig med de ovan nämnda kategorierna utan såväl realt som finansiellt sparande går att dela upp ytterligare. Uppdelningen syftar till att ge en uppfattning om dels de olika sparkomponenternas betydelse och utveckling under det senaste decenniet, dels om olika beteendesamband för olika typer av sparande.

I denna artikel kommer jag först att diskutera nationalräkenskapernas klassificering av hushållens frivilliga försäkringssparande och beräkning av bostadskonsumtionen samt SCBs revidering av hushållens rantenetto. Det visar sig att en justering av hushållens disponibla inkomster och konsumtion ger en sparkvot, som kraftigt avviker från nationalräkenskapernas sparkvot såväl vad avser nivån som den trendmässiga utvecklingen. Den justerade sparkvoten delas sedan upp från användningssidan, varvid några förklaringar till dess utveckling diskuteras och analyseras.

Försäkringssparandet

I *figur 1* redovisas utvecklingen av hushållens sparkvot och förändringen i spararnas behållning i privata liv- och sjukförsäkringsbolag (försäkringssparandet), uttryckt i procent av hushållens disponibla inkomster, från 1969. I *figur 1* finns även försäkringssparandet uppdelat i frivilligt individuellt och kollektivt försäkringssparande, uttryckt i procent av hushållens disponibla inkomster.³ Som framgår utvecklar sig dessa två typer av försäkringssparande, andelsmässigt sett, olika under 70-talet. Frivilligt individuellt försäkringssparande ökar andelsmässigt fram till 1974. Minskningen efter detta år förklaras antagligen av den andrade skattelagstiftningen, som innebar att avdragsratten för pensionsförsäkringspremier begränsades. En delförklaring till den kraftiga andelsmässiga ökningen av frivilligt kollektivt försäkringssparande under 70-talet är överenskommelsen för tillaggs pension för SAF/LO-området. Systemet, kallat STP, trädde i funktion 1973. En annan är ett ökat pensionssparande inom ITP-systemet.

I nationalräkenskaperna behandlas frivilligt kollektivt försäkringssparande anorolunda än avsättningarna till allmänna pensionsfonderna (AP-fonderna). AP-fonderingarna ingår i hushållssektorn i posten kollektiva avgifter, men avförs sedan via posten inbetalningar till socialförsäkringar. Frivilliga kollektiva försäkringar ingår också i posten kollektiva avgifter, men till skillnad mot AP-avsättningarna avförs dessa inte från hushållssektorn.

³ I frivilligt kollektivt försäkringssparande ingår kollektiva tjänstepensionsförsäkringar, typ ITP och STP. Överenskommelse om teckning av dessa försäkringar sker mellan fackförbund och arbetsgivarpart. Frivilligt individuellt försäkringssparande omfattar individuellt tecknade pensions-, liv- och sjukförsäkringar.

Tabell 1. Driftsöverskott enligt nationalräkenskaperna respektive beräknat till marknadsvarde. Procent av hushållens disponibla inkomster.

Driftsöverskott		
	Enl nationalräkenskaperna	Till marknadsvarde
71	6.2	8.5
72	5.5	8.9
73	4.7	8.6
74	4.5	8.9
75	4.4	10.1
76	4.1	11.9
77	4.2	12.9
78	3.8	13.2
79	3.5	13.7*

* Prognosticerat varde med enkel trendframskrivning.

Källa: Nationalräkenskaperna och egna beräkningar.

Undantagen här är PRI-avsättningen.⁴ Detta är inkonsistent; frivilligt kollektivt försäkringssparande (ITP, STP m fl) är vid inbetalningstillfället lika odisponibelt som avgifter till AP-fonderna. Först när pensionerna utbetalas är beloppen disponibla. Av detta skäl bör frivilligt kollektivt försäkringssparande behandlas på samma sätt som AP- och PRI-avsättningarna. Effekten i nationalräkenskaperna av denna behandling av frivilliga kollektiva försäkringar blir att hushållens disponibla inkomst överskattas. Eftersom konsumtionen är oförändrad betyder detta att sparkvoten blir överskattad.

För att erhålla en mer konsistent serie över hushållens sparkvot bör således frivilligt kollektivt försäkringssparande subtraheras från de disponibla inkomsterna. I tabell 3 återfinns sparkvoten justerad för frivilligt kollektivt försäkringssparande i kolumn 2. Som framgår av tabellen kommer denna justerade sparkvot att skilja sig mest från sparkvoten enligt nationalräkenskaperna (kolumn 1, tabell 3) för de perioder när det frivilliga

kollektiva försäkringssparandet utgör en relativt stor del av hushållens disponibla inkomster. Efter denna justering ingår av försäkringssparande endast frivilligt individuellt försäkringssparande i hushållssparandet.⁵

Inkomst och konsumtion av små- och fritidshus

Den volymmässiga ökningen av antalet små- och fritidshus som agt rum under 70-talet bör ha medfört att det sammanlagda driftsöverskottet, eller alternativintäkten, för små- och fritidshus ökat. Driftsöverskottet, vilket ingår i såväl hushållens disponibla inkomster som konsumtion, består till huvudsaklig del av ranta på eget och lånat kapital i små- och fritidshusfastigheter.

I tabell 1 finns driftsöverskottet, uttryckt i procent av hushållens disponibla inkomster, enligt nationalräkenskaperna. Märkligt nog minskar nationalräkenskapernas driftsöverskott andelsmässigt från drygt 6 procent till knappt 4 procent för perioden. Vad som förväntas är naturligtvis en andelsmässig ökning av driftsöverskottet. Mellan 1970–78 var den volymmässiga tillväxten av antalet nybyggda småhuslagenheter 3,6 procent. Motsvarande tillväxttakt för hushållens reala disponibla inkomster var 3 procent. Under förutsättning att alternativintäkten/driftsöverskottet och den volymmässiga utvecklingen av små- och fritidshus följer varandra, vilket naturligtvis bör vara fallet, bör man vänta sig en andelsmässig ökning av driftsöverskottet. Tas även hänsyn till den under perioden stigande räntenivån förefaller det helt självklart att driftsöverskottet andelsmässigt bör ha ökat.

⁴ PRI-avsättningar (pensionsregistreringsinstitutet) är i företagen internt fonderade medel som förs från hushålls- till företagssektorn.

⁵ I SCBs revidering av nationalräkenskaperna avförs frivilligt kollektivt försäkringssparande från hushållssektorn, dvs samma korrigerings som jag gjort.

Orsaken till att SCB:s beräkningar av driftöverskottet blir tvärtemot vad man väntar sig under 70-talet är att den metod man använder underskattar eget kapital i små- och fritidshus. Beräkningssättet bygger på att man för ett basår, 1968, beräknat det totala nyttjandevärdet. Eget kapital för basåret är lika med skillnaden mellan totala marknadsvärdet för små- och fritidshus minus lånat kapital. Det på detta vis residuellt beräknade egna kapitalet per fastighet för basåret hålles sedan konstant och framskrivs med ett index för ranteutvecklingen. Det man missar med denna metod är att man inte tar hänsyn till under perioden uppkomna kapitalvinster, utan basårets marknadsvärde galler för hela perioden. Resultatet måste bli att driftöverskottet blir överskattat för perioder före basåret och underskattat för efterföljande period om kapitalvinster förekommer.

Ett felräknat driftöverskott påverkar inte nivån på hushållssparandet, eftersom posten ingår i såväl konsumtionen som hushållens disponibla inkomst. Hushållens sparkvot blir emellertid påverkad eftersom den framräknas som kvoten mellan hushållssparande och inkomster; är driftöverskottet underskattat medför det att sparkvoten är överskattad och vice versa.

Jag har beräknat ett alternativt driftöverskott på årsbasis utifrån marknadsvärdet av insatt kapital i små- och fritidshus och ett vägt 3-årigt glidande medelvarde för in- och utlåningsräntan. Som framgår av *tabell 1* stiger driftöverskottet till marknadspris, andelsmässigt, med 5 procentenheter, vilket verkar rimligt med hänsyn tagen till volym- och prisutvecklingen på små- och fritidshus. Korrigeras hushållens disponibla inkomster och bostadskonsumtionen för skillnaden mellan de i *tabell 1* presenterade driftöverskottsberäkningarna medför det att hushållens sparkvot minskar. I *tabell 3*, kolumn 3, finns den justerade sparkvots-

Tabell 2. Rantenetto enligt nationalrakenskaperna. Procent av hushållens disponibla inkomster.

	Rantenetto	
	Aldre data	Reviderade data
71	0.6	-0.3
72	0.3	-0.9
73	0.3	-1.0
74	0.6	-0.5
75	0.6	-0.8
76	0.6	-1.5
77	0.8	-1.8
78	1.0	-1.9
79	1.4	-2.0*

* Prognosticerad med enkel trendframskrivning.

Källa: Nationalrakenskaperna.

serien redovisad och som framgår blir differensen mellan kolumn 1 och 3 bortemot en procentenhet i slutet av perioden.⁶

Räntenettet

I *tabell 2* återges två tidsserier för hushållens räntenetto, dels den äldre och tidigare använda serien, dels den serie som används i de reviderade nationalrakenskaperna. Räntenettet ingår i hushållens disponibla inkomster och består av ränteinkomster från huvudsakligen livförsäkringsbolag, banksparande samt premie- och sparobligationer. Ränteutgifter hänförs till bostadskrediter för små- och fritidshus, personliga företagare, studielån samt övriga krediter. Som framgår av tabellen rör det sig om drastiska förändringar. För exempelvis 1978 betyder omläggningen att hushållens disponibla inkomster och sparande minskar med hela 6,5 miljarder kronor, dvs en 30-procentig reduktion av hushållssparandet!

⁶ I de reviderade nationalrakenskaperna kommer bostadskonsumtionen att beräknas utifrån den så kallade hyresvärdessprincipen, vilket medför att driftöverskottet kraftigt upprevideras.

Tabell 3. Hushållens sparkvot enligt nationalräkenskaperna samt justeringar för kollektivt försäkringssparande, driftöverskott samt rantenetto. Procent av hushållens disponibla inkomster.

	1	2	3	4	5
	Sparkvot enl national- räkenska- perna	Sparkvot justerad för kollektiva försäkringar	Sparkvot justerad för driftöver- skott	Sparkvot efter rante- justering	Justerad sparkvot
1971	5.9	4.9	5.8	5.0	4.0
1972	4.2	3.2	4.0	3.0	2.0
1973	5.6	4.4	5.4	4.3	3.0
1974	7.9	6.2	7.6	6.8	4.8
1975	9.1	7.4	8.6	7.8	5.7
1976	7.5	5.4	6.9	5.5	3.1
1977	10.1	7.8	9.3	7.7	4.8
1978	9.6	6.7	8.8	6.9	3.4
1979	9.6	6.6	8.7*	6.4*	2.9*

* Prognosticerat värde

OBS att kolumnerna 2, 3 och 4 är partiellt justerade gentemot kolumn 1, medan kolumn 5 utgör summan av samtliga justeringar.

Källa: Nationalräkenskaperna och egna beräkningar.

Orsaken till den kraftiga revideringen av rantenettet är att SCB har tagit fram en ny räntematrix för åren 1970–76. Den tidigare använda räntematrixen var från 1969 och de framskrivningar som gjorts utifrån denna matrix har inte speglat utvecklingen av hushållens rantenetto speciellt väl. En omklassificering är också gjord i samband med revideringen; räntevkastningen på frivilligt kollektivt försäkringssparande har avförts från hushållssektorn, vilket är i analogi med behandlingen av detta sparande som tidigare diskuterats.

Den nya tidsserien för rantenettet verkar rimlig när man jämför hushållens skuld- respektive inlåningsstockar på kreditmarknaden. Enligt mina beräkningar uppgick inlåningen till banker, försäkringsbolag, staten mfl till 186 miljarder kronor 1978. Samma år var utestående skulder till hushållen 200 miljarder kronor. Hushållen har således ett underskott gentemot kreditmarknaden, enligt nationalräkenskapssystemet, och med hänsyn tagen till de högre utlånings- än inlåningsräntorna verkar ett rante-

netto på minus 4,3 miljarder rimligt. Detta underskott implicerar en differens mellan in- och utlåningsräntan på 2 procentenheter.

I tabell 3, kolumn 4, återges hushållens sparkvot efter justering av rantenettet. Som framgår av tabellen innebär revideringen av rantenettet att sparkvoten minskar i ungefär samma omfattning som efter revideringen av försäkrings-sparandet.

Justerad sparkvot

I de föregående avsnitten har korrigeringar av hushållens disponibla inkomst och konsumtion diskuterats. Resultaten redovisas i tabell 3. Att få en sparkvot som tar hänsyn till alla justeringar är naturligtvis enkelt och i sista kolumnen i tabell 3 redovisas denna justerade sparkvot. Som framgår av tabellen och figur 3 försvinner helt den kraftiga trendmässiga utvecklingen som den traditionella sparkvoten uppvisat.⁷ Den justerade-

⁷ Hädanefter kallas sparkvoten enligt de orevide-erade nationalräkenskaperna den traditionella sparkvoten.

Tabell 4. Hushållens sparkvot från användningssidan. Procent av hushållens disponibla inkomster.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Nettoinv i små- o fritids- hus	Pers före- tagares nettoinv	Netto- stallning på kredit- markn	Indivi- duellt friv forsäkr spar	Kop o for- saljn av borsnote- rade aktier	Forändring i övr finan- siella tillgångar	Forändr i övr finan- siella skulder	Ident sparkvot (1+2+3+ 4+5+ 6-7)	Justerad sparkvot	Öident sparkvot (9-8)	
71	2.8	0.7	-1.5	1.3	-0.7	2.2	0.9	3.9	4.0	0.1
72	3.7	0.8	-4.7	1.4	-0.5	1.6	0.3	2.0	2.0	0.0
73	4.2	0.8	-3.8	1.5	-0.7	1.4	0.6	2.8	3.0	0.2
74	3.9	0.8	-5.2	1.4	-1.4	4.5	0.5	3.5	4.8	1.3
75	3.7	0.9	-2.9	1.3	-0.6	2.5	0.5	4.4	5.7	1.3
76	3.6	1.1	-4.0	1.1	0.0	1.0	0.4	2.4	3.1	0.7
77	3.5	0.8	-2.5	0.9	0.5	1.6	0.3	4.5	4.8	0.3
78	4.1	0.5	-4.2	0.9	-0.3	2.0	0.6	2.4	3.4	1.0
79	4.0	0.5	-3.4	1.0	0.1	1.6	0.2	3.6	2.9*	-0.7*

* Prognosticerade värden

Källa: National- och finansräkenskaper, SCB:s kreditmarknadsstatistik samt egna beräkningar.

sparkvoten ligger 2 procentenheter under den traditionella i början av perioden. I slutet av den här redovisade tidsperioden är diskrepansen hela 6 procentenheter. *Den enda och kanske något sensationella slutsats som kan dras är att hushållens sparkvot inte har ökat drastiskt under 70-talet.* Den så livligt omdebatterade ökningen av hushållens sparkvot skulle alltså i huvudsak bero på fel i den statistiska bearbetningen!

Sparkvoten beräknad från användningssidan

Aven om den justerade sparkvoten inte uppvisar någon trendmassig ökning förekommer betydande variationer under perioden 1971–79. Frågan blir vad som orsakar dessa fluktuationer. Ett sätt att förklara dessa är att beräkna sparkvoten från användningssidan och studera utvecklingen av såväl de reala som finansiella komponenterna. Den komponentuppdelning jag gjort delar upp hushållens reala sparande i personliga företagens nettoinvesteringar och hushållens nettoinvesteringar i små- och fritidshus. Det finansiella sparandet är uppdelat i hushållens nettoställning på kreditmarknaden, individuellt frivilligt försäkrings-sparande, köp och försäljning av börsnoterade aktier samt förändring i övriga finansiella tillgångar och skulder.* Summeras de sex förstnämnda posterna samt subtraheras den sistnämnda har vi fått en beräkning av det totala hushållssparandet från användningssidan. Jag har kallat detta identifierat sparande.

I tabell 4 presenteras uppdelningen av sparkvoten från användningssidan. I kolumn 9 i tabellen finns den justerade sparkvoten och i kolumn 10 redovisas skillanden mellan justerad och identifierad sparkvot. Som framgår av kolumn 10 sammanfaller de två olika sätten att beräkna hushållens sparkvot bra för ett

flertal år. Endast för två år, 1974–75, är diskrepansen relativt stor.⁹

Hushållens nettoställning på kreditmarknaden

Bland delkomponenterna i tabell 4 är det hushållens nettoställning på kreditmarknaden som visar sig vara speciellt intressant då det gäller att förklara variationerna i (den justerade) sparkvoten under 70-talet.

I tabell 5 återges hushållens nettoställning på kreditmarknaden uppdelad i nettoförändring i bankinlåning, premie- och sparobligationer, amorteringar, nyutlåning från banker, försäkringsbolag, mellanhandsinstitut samt statliga låne- och utvecklingsfonder och nyutlåningen från finansieringsföretagen. Samtliga variabler är uttryckta i procent av hushållens disponibla inkomster. Av tabellen framgår att nettosparandet i bankerna tenderar att, andelsmässigt sett, minska under 70-talet medan det omvända gäller för premie- och sparobligationer.

Amorteringskvoten ökar trendmässigt

* Hushållens nettoställning på kreditmarknaden är definerad som summan av hushållens nettoinlåning till bankerna, nettoförändring av premie- och sparobligationer samt amorteringar minus nyutlåningen från kreditmarknaden och nettoinlåningen från finansieringsföretagen. Förändringen i övriga finansiella tillgångar består huvudsakligen av förändring av hushållens penninginnehav (sedlar och mynt), andra obligationer än spar- och premieobligationer, utestående lån och handelskrediter. Förändringen i övriga finansiella skulder är första differensen mellan hushållens skuldstock enligt finansräkenskaperna och kreditmarknadsstatistiken.

⁹ En orsak till skillnaden är att några smärre sparposter som icke börsnoterade aktier och avbetalningar på avbetalningskontrakt utanför banksystemet inte ingår. Andra typer av sparandeposter som också är negligerade är antikviteter, konst, diamanter etc. Eftersom dessa inte ingår i nationalräkenskapernas definition blir dessa automatiskt sparande. Slutligen finns naturligtvis även rena raknefel härrörande från beräkningen av hushållens disponibla inkomster och konsumtion i den identifierade sparkvoten.

Tabell 5. Hushållens bank- och obligationssparande, amorteringar, nyutlåning, netto-nyutlåning från finansieringsföretag samt nettoställning på kreditmarknaden. Procent av hushållens disponibla inkomster.

	Bank- inlåning	Obligations- sparande	Amor- teringar	Nyut- låning	Nettony- utlåning från finan- sierings- företagen	Nettoställ- ning på kredit- marknaden (1+2+3- 4-5)
1971	7.7	0.1	2.1	11.4	0.0	-1.5
1972	6.0	0.6	1.9	13.2	0.1	-4.8
1973	6.1	1.2	3.5	14.5	0.1	-3.8
1974	5.6	1.3	3.0	14.8	0.3	-5.2
1975	6.9	1.3	4.9	15.9	0.2	-3.0
1976	4.3	1.6	5.1	14.8	0.3	-4.1
1977	5.3	1.2	4.3	13.1	0.3	-2.6
1978	5.6	1.3	4.7	15.7	0.1	-4.2
1979	5.9	2.3	4.7	16.2	0.2	-3.5

Ann: Amorteringarna är framräknade som första differensen på hushållens totala skuldstock subtraherad från totala nyutlåningen. Kalkylen är grov men bör ge en någorlunda rimlig bild av amorteringsutvecklingen.

Källa: SCB:s kreditmarknadsstatistik och egna beräkningar.

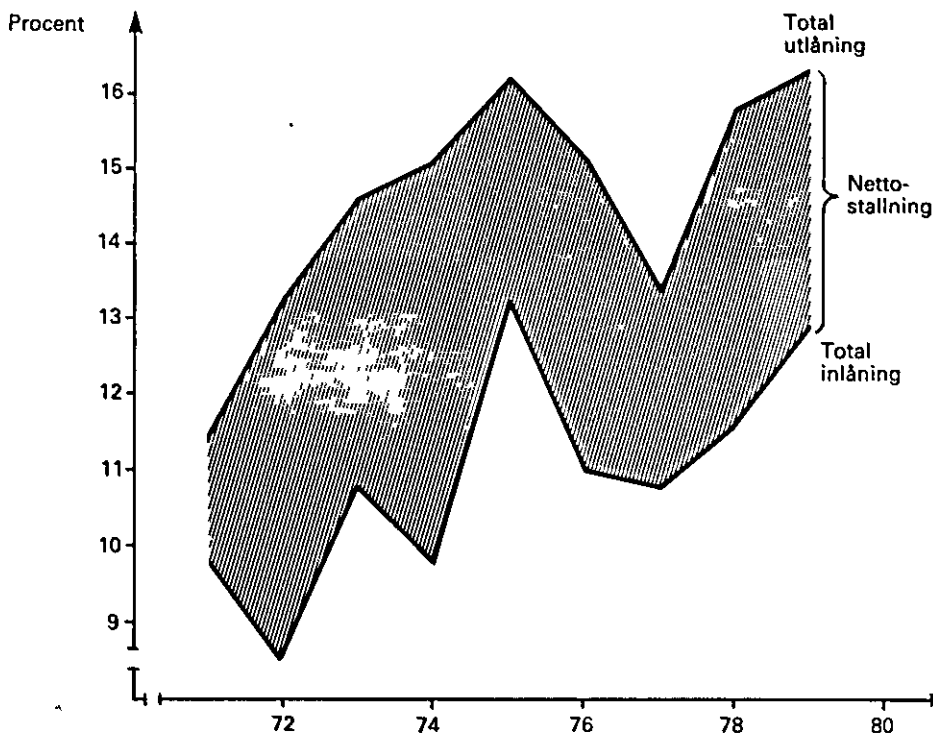
med knappt en halv procent per år-för perioden. Detta innebar att tillväxten i hushållens utelöpande krediter var större än tillväxten i disponibla inkomster och/eller att den genomsnittliga löptiden för hushållens krediter minskat. Mina beräkningar tyder på att såväl tillväxten i skuldstocken varit större än inkomstillväxten – detta förklarar ca 10 procent av amorteringarnas utveckling – som att den genomsnittliga löptiden på utestående krediter drastiskt har förkortats.

Utifrån ett mera långsiktigt perspektiv är utvecklingen av amorteringarna och genomsnittliga löptiden ett resultat av en andrad politik från bankernas sida. Vad som skett är antagligen att bankerna har dragit ned på löptiden för nyutlåning samtidigt som bankernas beviljning av bottenlån har upphört. Den reala genomsnittliga tillväxten av amorteringar och nyutlåning ger stöd åt resonemanget; mellan 1971–79 ökade amorteringarna med 15 procent/år medan nyutlåningen

ökade med 8 procent/år. Naturligtvis spelar även inflationsutveckling och framtidsutsikter in beträffande bankernas bedömning av utlåningstider. Enligt kapitalmarknadsutredningen har affärsbankerna under senare år stravat efter att förkorta amorteringstiden i syfte att öka låneportföljens omsättningshastighet och därmed flexibiliteten i placeringarna.

Ett sätt att åskådliggöra utvecklingen av hushållens nettoställning på kreditmarknaden är att summera de tre första kolumnerna i tabell 5 och jämföra med totala nyutlåningen, dvs addera kolumn 4 och 5 i tabell 5. I figur 2 finns de två variablerna inlagda och det streckade fältet utgör hushållens nettoställning på kreditmarknaden, fast har med omvänt tecken. Som framgår uppvisar nyutlåningen och "totala inlåningen" stor samvariation. På aggregerad nivå bör nyutlåningen kunna ses som en funktion av "totala inlåningen" (bank- och obliga-

Figur 2. Hushållens "totala inlåning" och utlåning. Procent av hushållens disponibla inkomster.

tionssparande samt amorteringar) och den kreditpolitik som bedrivs gentemot hushållen från riksbankens och bankernas sida. Enligt detta synsätt blir hushållens nettoställning på kreditmarknaden ett ungefärligt kvantitativt mått på kreditransoneringen gentemot hushållssektorn.

Studeras *tabell 5* och *figur 2* närmare finner man att hushållens nettoställning på kreditmarknaden följer den förda kreditpolitiken. De hårda kreditregleringarna under "idiotstoppets" dagar, då i princip all nyutlåning för andra ändamål än bostadsfinansiering ströps, är antagligen huvudförklaringen till att in- och utlåningen mellan hushållen och kreditinstitutionerna nästan är lika stora 1971.

Den, relativt sett, lättare kreditpolitiken 1972, 1974, 1976 och 1978 kan avlasas, precis som åtstramningarna 1975 och 1977.

Sparkvotens bestämningsfaktorer

Inledningsvis nämndes att samvariationen mellan hushållens reala inkomsttillväxt och sparkvot minskat, medan samvariationen mellan inflation och sparkvot ökat under 70-talet. Frågan blir om dessa samband förblir oförändrade av datarevideringen. Jag har utfört ett test med hjälp av regressionsanalys, där hushållens sparkvot utgör den beroende variabeln, medan real tillväxt i hushållens justerade disponibla inkomst och nettoställning på kreditmarknaden, infla-

tionstakt samt en variabel för momshöjningen 1977 utgör argumenten. Utifrån traditionell ekonomisk teori förväntas ett positivt samband mellan inkomstillväxt och sparkvot; ökar inkomstillväxten ökar sparkvoten, minskar inkomstillväxten faller sparkvoten. Tillgången på kredit medför en tidsomfördelning av sparande/konsumtion. Minskad kredit-tillgång bör medföra att sparandet ökar och vice versa. Som framgick av inledningen förväntas inflationen ha en positiv effekt på sparkvoten.¹⁰

Testet indikerar att ett stabilt samband mellan den justerade sparkvoten och de oberoende variablerna foreligger. Mina resultat pekar på att inkomstillväxten är av stor betydelse för att förklara variationerna i den justerade sparkvoten. Den positiva samvariationen mellan sparkvot och inkomstillväxt betyder att hushållssparandet har en stabiliserande effekt på konsumtionsutvecklingen genom att konsumtionen ökar i snabbare takt än inkomster under lågkonjunktur och det omvända under högkonjunktur. De tidigare diskuterade effekterna av kreditransonering mot hushållen är av stor betydelse, vilket även gäller för inflationen.

Testet med reviderade data utesluter således inte att någon typ av osäkerhet eller realbalanseffekt har medfört att hushållens sparkvot har ökat under 70-talet.

Sammanfattningsvis kan konstateras att sedan hushållens sparkvot beräknats på ett mer konsistent sätt forsvinner den drastiska trendmässiga ökningen som den traditionella sparkvoten uppvisar. Variationerna i den justerade sparkvoten förklaras tillfredsställande med inkomstillväxten, kreditillgången samt inflationstakten, exklusive indirekta skatter.

Referenser

- Anderson, S. m. fl., [1980], *Hushållens sparande och krediter*, Sparfrämjandet Forlags Aktiebolag, Uddevalla
- Ettlin, F., [1976], Hushållens konsumtion och sparande i Sverige under två decennier – ett försök att bestama orsakerna till deras forändring, *Skandinaviska Enskilda Bankens Kvartalskrift* 1976, nr 2
- Markowski, A. och Palmer, E., [1977], *Fluctuations in the Consumption Ratio in Sweden*, Stockholm
- SCB, Nationalräkenskaperna, (1979)
- Finansräkenskaperna, (1979)
- Kreditmarknadsstatistiken (olika årgångar)
- SOU 1978: 11, *Kapitalmarknadsutredningen*
- Wikner, G., [1975], *Hushållens sparande och samhället*, Sparfrämjandet Forlags Aktiebolag, Borås.

10 Foljande samband estimerades för 1971–78:

$$SKJ = 2.35 + 0.28 YDJ + 0.50 HNS + 0.30 (P - ITAX) - 0.80 V 77$$

(2.5) (3.06) (2.13) (3.13)

$$ITAX) - 0.80 V 77$$

(-1.70)

$$R^2(\text{adj}) = 0.74 \quad D.W. = 1.96 \quad F = 6.6$$

Vardena inom parentes är t-varden.

SKJ	justerade sparkvoten
YDJ	procentuella förändringar i hushållens reala justerade disponibla inkomster
HNS	hushållens nettoställning på kreditmarknaden uttryckt i procent av hushållens justerade disponibla inkomster
P-ITAX	konsumtprisernas procentuella utveckling minus indirekta skatter
V77	dummy-variabel för momshöjningen 1977